

Рис. 4. Просторова організація м. Старий Самбір

Висновки. Просторова організація малих міст має кілька спільних рис. По-перше, це спільний перелік функціональних зон та аналогічне розміщення просторів на території міста. По-друге, якщо порівнювати кількісне співвідношення кожного з просторів між містами, то істотної процентної різниці, враховуючи диференціацію за чисельністю населення та площі, не спостерігається.

Література

1. Габрель М.М. Методологічні основи просторової організації містобудівних систем (на прикладі Карпатського регіону України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра техн. наук. – К. : Вид-во НДІТАМ, 2002. – 285 с.
2. Гайда Ю. Турка – нова столиця Бойківщини / Ю. Гайда. – Ужгород : Вид-во "Патент", 2006. – 104 с.
3. Кучерявий В.П. Урбоєкологія / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 2002. – 440 с.
4. Мазур Т.М. Роль комплексного підходу до благоустрою системи відкритих просторів міста (на прикладі житлового району Сихів у Львові) / Т.М. Мазур, С.І. Король // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Сер.: Проблеми економіки та управління. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка". – 2007. – № 574. – С. 84-90.
5. Пархуць Л. Розвиток територій Старого Самбора / Л. Пархуць. – Сер.: XIII – кін. XX ст. Старосамбірщина : зб. праць. – 2003. – Т. 3. – 236 с.
6. Пархуць Л. Територіальна структура міст Бойківщини у басейні верхнього Дністра. / Книга міст Галичини. Міждисциплінарні дослідження у містознавстві // Вісник Державного університету "Львівська політехніка". – Сер.: Архітектура. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка". – Львів : Вид-во ДУ "Львівська політехніка". – 1999. – № 379. – С. 123-128.
7. Рабій Ю.Є. Княжий Город Самбір / Ю.Є. Рабій. – Львів – Самбір – Ютика, 1998. – 236 с.
8. Słownik Geograficzny Królestwa polskiego i innych krajów słowiańskich. T. X. Warszawa, 1889. – 228 s.
9. Державні будівельні норми України. Містобудування. Планування і забудова населених пунктів. ДБН Б.2.2-1-01. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://document.ua/mistobudu_vannjaplanuvannja-i_zabudova_naselenih_punktiv_nor2592.html

10. Архів управління архітектури, містобудування та інфраструктурних проектів Львівської області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

Гнатюшин І.І. Открытые пространства малых городов Прикарпатья

Приведено определение термина " малый город " и обоснован выбор объектов исследования. Описана планировочная структура городов и указаны общие и отличительные архитектурно-пространственные элементы. На основе анализа генпланов выделены основные функциональные зоны, а также указана классификация жилой застройки, являющейся типичной для всех малых городов. Значительное внимание уделено детальному анализу структуры открытых пространств малых городов региона Прикарпатья. Выявлено количественное соотношение пространств по каждому населенному пункту, а также прослежены закономерности размещения пространств на территории города.

Ключевые слова: открытые пространства, малый город, архитектурно-пространственная организация, функциональное зонирование.

Gnatyshyn I.I. The Open Spaces in Small Towns of Precarpathian Region

The definition of a small town is provided. The selection of research objects is justified. The urban planning structure is described; common and distinctive architectural and spatial elements are determined. The main functional areas are highlighted according to the general plan analysis. The residential development that is typical for all small towns is classified. Special attention is paid to the detailed analysis of the structure of open spaces in small towns of Precarpathian region. The proportion of space in each locality and patterns of space distribution in the town are observed.

Key words: the open spaces (outdoor spaces, exterior spaces), a small town, the organization of architectural and spatial zoning.

УДК 712.253(477-25)

Здобувач В.В. Міндер¹; доц. І.О. Сидоренко,

канд. біол. наук – НУ біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПАРКИ КИЄВА З УМОВАМИ СКЛАДНОГО РЕЛЬЄФУ

Проаналізовано територіальний розподіл парків різного функціонального призначення відповідно до умов рельєфу міста Києва. Встановлено, що парки зі складним рельєфом локалізовані у п'яти адміністративних районах на правому березі Дніпра. За методикою В.В. Бауліної виділено парки міста зі складним рельєфом, створено їх картосхему з розподілом паркових площ. За створеною схемою встановлено, що складні умови рельєфу мають 52 із 124 парків міста Києва. Парки, що містять умови складного рельєфу, займають 6,4 тис. га, що становить близько 80 % від загальної площі парків Києва. Наголошено на особливому статусі таких територій, що вимагає нестандартних композиційних рішень та застосування різних інженерних заходів щодо укріплення схилів, ярів, балок.

Ключові слова: парк, складний рельєф, ухил, ерозійні процеси, територіальний розподіл, картосхема, агролісомеліорація, композиційні особливості.

Нині у багатьох країнах світу приділяють увагу проблемі раціонального використання земель у процесі урбанізації. Зростання міст змушує дбайливо ставитись до їх земельного фонду. За умов розширення міських меж до їх складу потрапляють території, непридатні для будівництва за умовами рельєфу і геології – яри, балки, крутосхили, зсувні площі тощо, які водночас включаються генпланами міст до складу озеленувальних територій [3].

¹ Наук. керівник: проф. В.Ю. Юхновський, д-р с.-г. наук

Рельєф Києва та його околиць має досить розчленований характер. За даними В.С. Гаврилюка, станом на 1956 р. на території міста налічувалось близько 50 великих ярів [2]. Значне розчленування місцевості (від 1,0 до 2,0 км·км²) зумовлене різницею висот між базисом ерозії (р. Дніпро та його притоки) і плато, на якому розташоване місто, що сягає відзначки 106-185 м [2, 4]. Станом на 1986 р. майже всі яри на території міста стабілізовані і закріплені, а частина з них була засипана [11]. Таке розчленування території стосується правобережної частини міста, яка найбільше страждає від прояву ерозійних процесів. На цей час немає повної інформації щодо кількості і стану ярів у межах Києва.

Частину непридатних для будівництва територій Києва було використано як систему озелених територій загального користування. Причинами виділення таких територій є: значний для даних умов ухил та несприятлива експозиція ділянок, наявність глибоких ярів, розцілин, нестійких схилів тощо [5].

Мета роботи – проаналізувати та виділити паркові території з умовами складного рельєфу для складання схеми розташування цих територій у межах Києва.

Об'єкт дослідження. Паркові території Києва з фрагментами умов складного рельєфу.

Методика досліджень. Складання картосхеми "Парки міста Києва з умовами складного рельєфу" базувалося на методі послідовного накладання даних, розташованих у різних шарах, що несуть певну інформацію. Перший шар – межі міста і адміністративне районування; другий шар – основні транспортні шляхи; третій шар – основні акваторії міста; четвертий шар – зони протизсувних заходів та зони небезпечних геологічних процесів; п'ятий шар – парки, що містять умови складного рельєфу.

Джерелами вихідної інформації (рис. 1) були "Еколого-містобудівний прогноз" [9] та "Мережа озелених територій загального користування" [12].

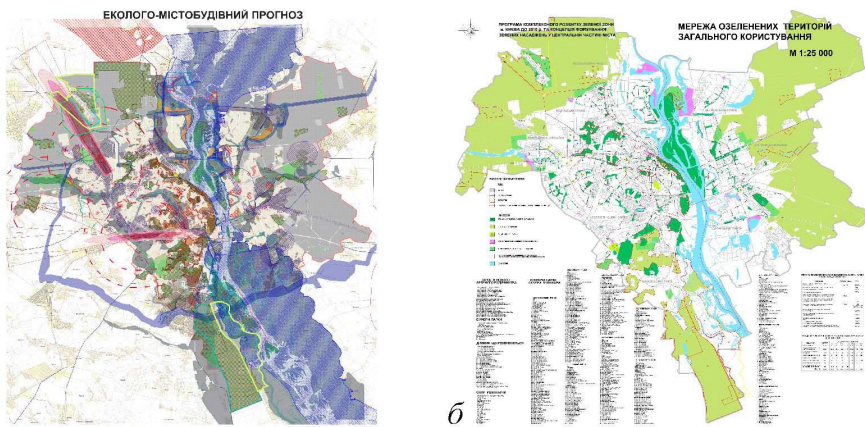

Рис. 1. Вихідні матеріали: а) "Еколого-містобудівний прогноз"; б) "Мережа озелених територій загального користування"

Уточнення площ паркових територій зі складним рельєфом здійснено авторами, враховуючи дослідження В.В. Бауліної [1]. Вона відносить до цієї кате-

горії зелені території на схилах, пагорбах, в ярах з ухилом від 20 до 120 %, що відповідає стрімкості ухилів понад 11° за нормативною документацією [6].

Результати досліджень. На основі "Еколого-містобудівного прогнозу", розробленого Комунальним об'єднанням "Інститут генерального плану міста Києва" (рис. 1, а) сформовано такі інформаційні картографічні шари: "Зони протизсувних заходів та зони небезпечних геологічних процесів", "Основні транспортні шляхи" та "Основні акваторії міста". Графічні матеріали "Мережа озелених територій загального користування" із "Програми комплексного розвитку зеленої зони м. Києва до 2010 р. та концепція формування зелених насаджень в центральній частині міста" (рис. 1, б) послугували вибірці даних для виготовлення ще двох шарів: "Парки, що містять умови складного рельєфу" та "Межі міста і адміністративне районування". Шляхом накладання усіх п'яти шарів, виготовлено схему "Парки міста Києва з умовами складного рельєфу" (рис. 2).

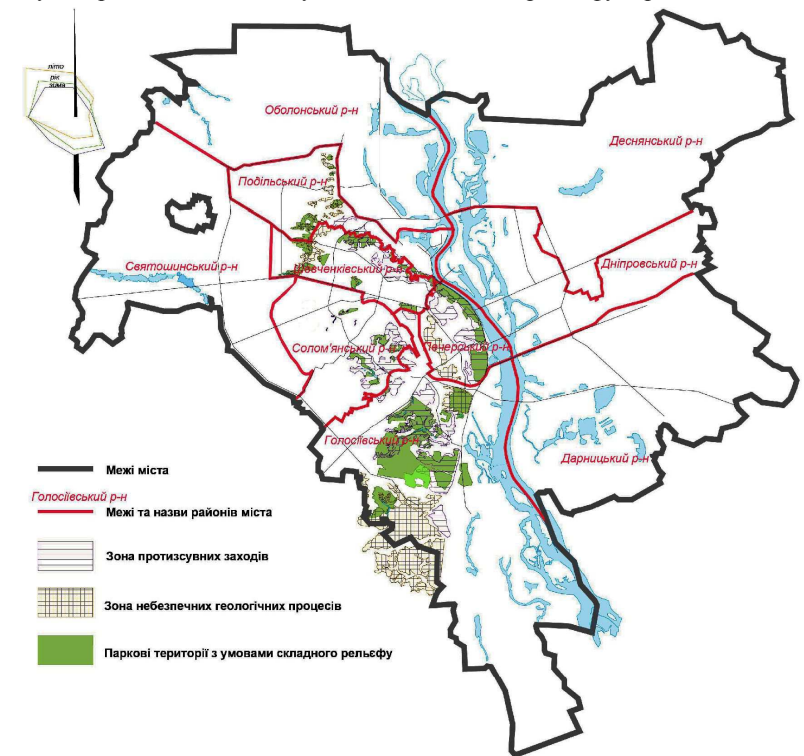

Рис. 2. Схема парків міста Києва з умовами складного рельєфу

Із рис. 1 видно, що паркові території з умовами складного рельєфу здебільшого відповідають виділеним Комунальною організацією "Інститут Генерального плану міста Києва" небезпечним територіям (зонам протизсувних заходів і зонам небезпечних геологічних процесів). Ця інформація зафіксована в картографічному матеріалі "Еколого-містобудівний прогноз" [9]. Це водночас підтверджує особливий статус таких територій, небезпека яких проявляється в ді-

ючих ерозійних процесах, можливості зсувів, обвалів та селів. Ці території потребують постійного контролю за їх станом та вимагають вживання комплексу інженерного захисту, який у повному переліку включає набір основних та допоміжних засобів. До основних засобів інженерного захисту об'єктів відносять [7]: затримуючі та підтримуючі споруди (фундаменти); фундаменти, які обтікаються зсувними масами; уловлювальні протиобвальні споруди та галереї; берегозахисні споруди; дренажі глибокого закладання; зміна рельєфів схилів. До допоміжних засобів інженерного захисту об'єктів відносяться: затримуючі протиобвальні заходи; берегозахисні споруди; регулювання стоку поверхневих вод, захист поверхонь схилів від інфільтрації зливових і талих вод у ґрунт та ерозійних процесів; дренажі мілкого закладання, застійні дренажі та каптажі; агролісомеліорація; хімічне закріплення ґрунтів зсувної зони.

Наші дослідження стосуються агролісомеліоративної складової протиерозійних заходів, які включають: прибалкові і прияружні лісонасадження у нижніх частинах схилів і біля бровок балок і ярів; вітрозахисні, снігозатримувальні і водопоглинальні лісонасадження на відкритих територіях, що прилягають до схилів; декоративно-захисні посадки дерев і чагарників; берегозахисні деревно-чагарникові насадження по берегах рік та навколо водоймищ; посів багаторічних трав або обдернування. Агролісомеліоративні заходи застосовують, за вимогами ДБН В.1.1-24:2009 [8], на завершальних етапах протизсувних, протиобвальних, протиерозійних і протиселевих робіт.

Отже, досліджувані території потребують оцінки стану паркових насаджень та оцінки виконання ними меліоративних властивостей. Велике значення під час формування паркових територій має врахування особливостей їх планувальної структури об'єкту загалом та окремих елементів композиції. Парки міста Києва з умовами складного рельєфу були виділені з врахуванням рекомендацій В.В. Бауліної [1] та створеної нами схеми для умов Києва (рис. 2), здійснено розподіл паркових площ (табл.).

Табл. Парки Києва з умовами складного рельєфу

Адміністративні райони Києва	Парки міста			Парки з умовами складного рельєфу		
	кількість, шт.	площа,		кількість, шт.	площа,	
		га	% від га всього по місту		га	% від га всього по місту
Правий берег міста						
Голосіївський район	18	5483,1	68,5	12	5369,0	67,2
Оболонський район	8	130,3	1,6	-	-	-
Печерський район	10	395,4	4,9	8	308,0	3,8
Подільський район	10	168,2	2,2	7	156,5	2,0
Святошинський район	5	60,3	0,8	-	-	-
Солом'янський район	15	197,3	2,5	7	142,3	1,8
Шевченківський район	22	434,00	5,4	18	394,5	4,9
Лівий берег міста						
Дарницький район	6	137,4	1,7	-	-	-
Деснянський район	14	504,1	6,3	-	-	-
Дніпровський район	16	484,3	6,1	-	-	-
Всього по місту	124	7994,4	100,0	52	6370,3	79,7

Дані таблиці свідчать, що загальна кількість парків міста становить 124, з них 36 – на лівому березі міста, які розміщені в умовах рівнинного рельєфу. На правому березі сконцентрована основна кількість парків – 88, у тому числі 52 парки розміщені в умовах складного рельєфу. Це – Голосіївський, Печерський, Подільський, Солом'янський, Шевченківський райони м. Києва. За нашими уточненими даними, площа парків з умовами складного рельєфу нараховує 6370,3 га.

Парки належать до об'єктів загального користування [10]. У загальну площу парків Києва було враховано 113 парків, що знаходяться на балансі районних комунальних підприємств з утримання зелених насаджень КО "Київзеленбуд" (2737,4 га), а також 10 парків спеціального призначення (731,5 га) і національний природний парк площею 4525,5 га. Паркові території з умовами складного рельєфу є досить різноманітними за своїм функціональним призначенням. Серед них: чотири парки культури і відпочинку, три ботанічні сади, виставковий парк (Національний комплекс Експоцентр України), парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення "Феофанія", меморіальні парки (Голосіївський парк культури і відпочинку ім. М. Рильського, парк Вічної Слави, Аскольдова могила), етнічний парк (Музей народної архітектури і побуту), дитячий парк (Пейзажна алея) та Київський зоопарк. Умови складного рельєфу також має об'єкт природно-заповідного фонду – Національний природний парк "Голосіївський". Ці території потребують розроблення особливих стратегій щодо використання умов складного рельєфу та інженерних заходів щодо укріплення схилів, ярів, балок.

Висновки. Створено картосхему парків зі складним рельєфом, аналіз якої свідчить, що складні умови рельєфу мають 52 із 124 парків міста Києва, а парки, що містять умови складного рельєфу, займають 6,4 тис. га, що становить близько 80 % від загальної площі парків міста Києва.

Встановлено, що парки зі складним рельєфом локалізовані у п'яти адміністративних районах на правому березі Дніпра, паркові території зі складним рельєфом є досить різноманітними за функціональним призначенням, що потребує застосування різних інженерних заходів щодо укріплення схилів, ярів, балок.

Складена схема парків міста Києва в умовах складного рельєфу і розподіл площ підтверджують особливий статус таких територій і вимагають уваги щодо оцінювання стану та врахування меліоративних властивостей паркових насаджень, їх естетичних і композиційних особливостей.

Література

1. Бауліна В.В. Особенности формирования городских парков на сложном рельефе : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. архитектуры / В.В. Бауліна. – М., 1971. – 23 с.
2. Баршевский Н.Е. Рельеф Киевского Приднепровья / Н.Е. Баршевский. – К. : Изд-во "Наука думка", 1993. – 192 с.
3. Боговая И.О. Ландшафтное искусство / И.О. Боговая, Л.М. Фурсова. – М. : Изд-во ВО "Агропромиздат", 1988. – С. 116-118.
4. Гаврилюк В.С. Природа Києва та його околиць (фізико-географічна характеристика) / В.С. Гаврилюк, І.О. Речмедін. – К. : Вид-во КДУ ім. Т.Г. Шевченка, 1956. – 70 с.
5. Градостроительство на склонах / под ред. В.Р. Крогиуса. – М. : Изд-во "Стройиздат", 1988. – 328 с.
6. ДБН 360-92** Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень. – К. : Вид-во "Держбуд України", 2002. – 108 с.

7. ДБН В.1.1-3-97 Інженерний захист територій, будинків і споруд від зсувів та обвалів. Основні положення. – К. : Вид-во "Держбуд України", 1998. – 46 с.

8. ДБН В.1.1-24:2009 Захист від небезпечних геологічних процесів. Основні положення проектування. – К. : Вид-во Мін-ва рег. розвитку та будівництва України, 2010. – 108 с.

9. Еколого-містобудівний прогноз. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://kga.gov.ua/files/doc/genplan/21-ekolog-prognoz-A-3.jpg>. – Заголовок з екрана.

10. Закон України "Про благоустрій населених пунктів" // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 49. – 123 с.

11. Киев. Энциклопедический справочник / под ред. А.В. Кудрицкого. – К. : Глав. ред. Украинской Советской Энциклопедии. – 1986. – 759 с.

12. Програма комплексного розвитку зеленої зони м. Києва до 2010 р. та концепція формування зелених насаджень в центральній частині міста, 19 липня 2005 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.uzakon.com/big/text246/pg1.htm>. – Заголовок з екрана.

Миндер В.В., Сидоренко И.О. Парки Киева с условиями сложного рельефа

Проанализировано территориальное распределение парков различного функционального назначения в соответствии с условиями рельефа города Киева. Установлено, что парки со сложным рельефом локализованы в пяти административных районах на правом берегу Днепра. По методике В.В. Баулиной выделены парки города со сложным рельефом, создана их картосхема с распределением парковых площадей. По созданной схеме установлено, что сложные условия рельефа имеют 52 из 124 парков города Киева. Парки, содержащие условия сложного рельефа, занимают 6,4 тыс. га, что составляет около 80 % от общей площади парков города Киева. Подчеркнут особый статус таких территорий, что требует нестандартных композиционных решений и применение различных инженерных мероприятий по укреплению склонов, оврагов, балок.

Ключевые слова: парк, сложный рельеф, уклон, эрозионные процессы, территориальное распределение, картосхема, агролесомелиорация, композиционные особенности.

Minder V.V., Sidorenko I.O. The Territorial Distribution of Parks with Complex Relief in Kyiv

The spatial distribution of parks of various functional purposes in accordance with the terms of the relief of the city of Kiev is analysed. Complex relief parks are estimated to be located in five administrative districts on the right bank of the Dnieper. City parks with complex relief are described according to V. Baulina method; their chart map is designed providing the distribution of park space. According to the established pattern it is revealed that 52 of 124 Kiev parks are characterised with complex relief conditions. Parks, containing a complex relief, cover 6.4 hectares that is about 80 % of the total area of Kiev parks. The special status of these territories, which requires non-standard composite solutions and the use of various engineering activities to strengthen slopes, ravines, gullies, is emphasised.

Key words: park, complex relief, slope, erosion, spatial distribution, chart map, agroforestry, compositional features.

УДК 630*24:580*16:712.41

Доц. С.В. Роговський, канд. с.-г. наук;
асист. О.М. Рижов – Білоцерківський НАУ

ВІКОВІ ДЕРЕВА В ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕННЯХ БІЛОЇ ЦЕРКВИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ СУЧАСНОГО ОБРАЗУ МІСТА

Досліджено видовий склад, таксономічні показники, санітарний стан та місце зростання вікових дерев у зелених насадженнях Білої Церкви. Виявлено майже 100 дерев 13 видів, які мають вік близько 100 років. Охарактеризовано окремі види, що досягли столітнього віку в міських умовах. Встановлено відмінності в рості та розвитку дерев, порівняно з аналогічними видами в дендропарку "Олександрія" НАН України. Показано, що вікові дерева збереглися переважно біля архітектурних споруд збудованих у ХІХ ст. Під-

креслено естетичне, історичне та культурне значення вікових дерев та їх роль у формуванні сучасного образу міста. Запропоновано заходи щодо охорони і збереження цих дерев.

Ключові слова: арбофлора, антропогенні навантаження, бонітет, вікові дерева, санітарний стан, онтогенез, інтродуценти.

Відомо, що в міських умовах довговічність деревних насаджень внаслідок техногенного та антропогенного впливу значно зменшується, а збереження аварійних дерев є недопустимим. Крім того, в наших містах як у минулому, так і нині під час будівництва недостатня увага приділяється збереженню наявних насаджень. Що стосується приватних садиб, то у більшості випадків біля будинків висаджують плодові дерева, які мають незначну довговічність. Ось чому вікові дерева в міських насадженнях трапляються досить рідко, проте такі рослини мають значну історичну і культурну цінність, важливе природоохоронне значення та повинні мати статус пам'яток природи місцевого значення. Наприклад справжньою окрасою м. Сваліява є кілька трьохсотлітніх екземплярів дуба скельного, які збереглися на центральних вулицях міста. На вулицях м. Трускавець трапляються дерева гіркого каштана кінського, платана західного, ялини звичайної та ялиці білої віком понад 150 років. Але особливо вражає величчю і красою двохсотлітній *Fagus silvatica 'Purpurea Pendula'*, дивують потужні і високі два столітні дерева кипарисовика Лавсона. У цьому ж місті досить часто трапляються дерева туї західної, вік яких наближається до ста років. Безумовно, що ці рослини підкреслюють унікальність цих міст. Вони є пам'ятками природи і разом з тим мають велике значення для наукових досліджень.

У Білій Церкві, як і у інших містах, арбофлора відіграє важливу роль у формуванні образу міста, але в місті, на жаль, збереглося дуже мало старовікових дерев. Це пояснюється тим, що всього 50-60 років тому це нині велике місто, в якому проживає більше 210 тис. жителів, було провінціальним містечком. Питанням обліку та збереження старовікових дерев належна увага не приділялася, а під час розбудови міста в 60-80-ті роки минулого століття деякі цінні екземпляри дерев були вирубані. Таким чином, у насадженнях залишилася незначна кількість вікових дерев, які зосереджені головним чином біля споруд, збудованих у ХІХ ст.

Метою роботи було виявлення та вивчення старовікових дерев в насадженнях міста Біла Церква, встановлення їх виду, оцінка санітарного стану, декоративності, розмірів, ролі в наявному ландшафті та перспектив використання. У процесі проведення досліджень потрібно вирішити такі завдання:

- визначити вид деревних рослини та їх приблизний вік.
- виміряти висоту, діаметр стовбура, проекцію крони;
- встановити клас віку та санітарний стан.
- оцінити ландшафтотвірну роль дерев та перспективи їх використання.

Методика досліджень. Інвентаризацію насаджень проведено згідно з інструктивними положеннями [4]. Видовий склад визначено за морфологічними ознаками з використанням визначників [1-3]. Вік рослини визначали візуально, оцінюючи їх розміри та порівнюючи їх з показниками аналогічних видів дерев, що зростають на території дендропарку "Олександрія" НАН України. Клас віку визначено за І.Г. Серебряковим (1962) [5]. Висоту дерев вимірювали за допомогою висотоміра. Діаметр стовбура вимірюємо мірною вилкою, а проекцію крони – рулеткою у чотирьох напрямках. Санітарний стан визначено за шкалою, наведеною у "Санітарних правилах в лісах України" [6].